

IVADAS

Mielas skaitytojau, šis „Lietuvos archeologijos“ tomas jau yra trisdešimtas. Todėl norėusi prisiminti jo pradžią, pažvelgti į praeitį, aptarti ateities planus. Juo labiau kad tai sutampa su šio leidinio sumanytojos ir ilgametės puoselėtojos Reginos Volkaitės-Kulikauskienės garbin-gu devyniasdešimtuojų jubiliejumi.

Pirmasis „Lietuvos archeologijos“ tomas pasirodė 1979 metais. Žinodami to meto politinę situaciją gali-me įsivaizduoti, kaip sunku buvo ne tik įkurti naują Lietuvos praeičiai tirti skirtą leidinį, bet ir parinkti tokį jo pavadinimą. Nuo pat pirmojo tomo leidinys atrodė gana solidžiai: didelio formato, tvirtais viršeliais, gražiai apipavidalintas. Tuo metu Lietuvos mokslų akademijos narė korespondentė Regina Volkaitė-Kulikauskienė į pagalbą pasitelkė vieną savo geriausių draugių archeologę habil. dr. Rimutę Rimantienę ir žinomą istoriką habil. dr. Mečislovą Jučą. Tai ir buvo visa redakcinė kolegija, pagalbininkai bei organizatoriai.

Jau pirmojo „Lietuvos archeologijos“ tomo turi-nyje randame daugelio Istorijos instituto archeologų pavardžių: E. Grigalavičienę, L. Vaitkunskienę, O. Kuncienę, V. Urbanavičių; gerą archeologų talkinin-ką antropologą G. Česnį. Pati leidinio sumanytoja šia-me leidinyje parašė net du straipsnius. Vieną jų su savo ilgamečiu pagalbininku ir mokytiniu A. Luchtanu. Pir-mojo tomo pratarmėje yra parašyta, kad leidinys bus skirtas paminklosaugos problemoms spręsti. Todėl pirmuosiuose tomuose ypač daug dėmesio buvo skirta seniau tyrinėtų archeologijos objektų skelbimui. Jau antrame „Lietuvos archeologijos“ tome A. Tautavičius paskelbė prieš 11 metų tyrinėtą garsųjį Taurapilio kuni-gaikščio kapą. Kaip iš gausybės rago pasipylė apiben-drinamojo pobūdžio straipsniai. Tai ir A. Luchtano straipsnis apie žalvario apdirbimą ankstyvuose pilia-kalniuose, V. Kazakevičiaus – vienašmenių kalavijų atsiradimo Lietuvoje klausimu ir kt.

Laikui bėgant leidinio tematika kiek pakisdavo, kei-tėsi rašančiųjų ratas. Tačiau kai kurie autoriai ypač mė-go šį leidinį. Autoriai pradėti burti atskiriems regionams

ar laikotarpiams aprašyti. Pasirodė nemažai atskirų au-torių monografijų skelbiant ypač didelės apimties tyri-nėjimų duomenis. Tai – Obelių, Plinkaigalio, Bandužių, Pagrybio ir kt. kapinynams skirtos monografijos. Iki 10 tomo beveik visų leidinių atsakingoji redaktorė bu-vo R. Volkaitė-Kulikauskienė. Tuo metu pasirodė ir pir-mieji, vadinamieji „akmenologų“, tomiai. Leidinio apimtis išlikdavo gana vienoda, o periodiškumas – nu-meris maždaug kas dveji metai.

Apie 1988–1995 m. Lietuvos istorijos institute vy-ko aktyvi kadru kaita. Kūrėsi naujos archeologijos įstai-gos, Lietuvos archeologija įgavo naują pagreitį, stiprė-jo Lietuvos archeologijos katedra Vilniaus universitete. Ant sąjūdžio bangos iškilo Žemutinės pilies atstatymo idėjos, įsikūrė pilių tyrimo grupė o vėliau ir atskiras Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“. 1994 m. atsirado naujas Lietuvos archeologiją populiarinantis žurnalas „Baltų archeologija“. Todėl dėsninga, kad „Lietuvos archeologijos“ leidinys kito. Leidinio apimtis, o daž-nai ir turinys bei išvaizda gerokai pakito už redkolegi-jos vairo sėdus G. Zabielai, V. Kazakevičiui, R. Riman-tienei ir kt. Leidiniai tapo labai įvairaus storio, neretai įterpiant atskiras monografijas. Vis dažniau greta san-traukų rusų kalba atsirasdavo anglų kalba. Iš ankstes-nių gerokai išsiskiria 1995 m. pasirodęs 11 „Lietuvos archeologijos“ tomas. Tai medžiaga apie viduramžių senkapius. Leidinio sudarytojas buvo G. Zabiela. Pra-dėta spręsti labai aktuali ir užmiršta viduramžių senka-pių skelbimo problema. Leidinyje paskelbta trylikos ka-pinynų medžiaga ar antropologijos duomenys. Nemaža dalis straipsnių skirta numizmatikai. Tuo buvo gerokai išplėsti leidinio chronologiniai rėmai, gerokai praplėstas leidinio autorių ratas. Apimtimi ir dizainu išsiskiria 15 „Lietuvos archeologijos“ tomas, skirtas Prano Ku-likausko 85 metų jubiliejui. Ir tai suprantama, nes Pra-nas Kulikauskas, dirbdamas Vilniaus universitete, pa-liko gausų savo mokinių būrį.

1999 m. leidinys nuo 16 tomo įgavo naują, vadina-mąjį spalvų dizainą. Kiekvienas archeologas įprato

matyti žalius „akmenologų“ tomus. Kiti laikotarpiai ar temos buvo tradicinių spalvų. 1999 m. nuo 17 tomo leidyba buvo patikėta D. Kaukėno vadovaujamai „Die-medžio“ leidyklai. Į leidinio redakcinę kolegiją pradėti kviesti kitų organizacijų žymiausi archeologijos žinovai bei ekspertai. Straipsnių gausa ir įvairove pasižymi 18 „Lietuvos archeologijos“ tomas, skirtas Mykolo Michelberto 60-mečio jubiliejui, pasirodęs 1999 m.

2000 m. redkolegijos atsakinguoju redaktoriumi tapo Algirdas Girininkas. Jis išlaikė ir toliau puoselėjo „Lietuvos archeologijos“ leidinį. 19 tomas skirtas Rimutės Rimantienės 80-mečiui. Tai – jau daugelio autorių iš įvairių kraštų ir parašytų įvairiomis kalbomis knyga. Užsienio autoriai parašė beveik du trečdalius straipsnių. Taip Lietuvos skaitytojai supažindinami su naujais tyrimų metodais, temų ratas gerokai peržengė Lietuvos ribas. 21 tomas skirtas ilgametės leidinio redaktorės Reginos Volkaitės-Kulikauskienės 85-mečiui. Čia vėl tarsi grįžtama į senuosius (tačiau maloniaja prasme) lietuvių etnogenezės tyrimų laikus. Tokios girdėtos ir malonios autorių pavardės: A. Caune, J. Graudonis, E. Mugurevičius, V. Sedovas, E. Šmidtas G. Štychovas ir kt. Leidinys vėl subūrė senuosius archeologus draugus.

Nuo 2002 m. (23 tomas) matome aiškia leidinio turinio struktūrą. Išskirtas mokslinių straipsnių ir publikacijų blokas, atsiranda diskusijų ir recenzijų skyrelis, dar vėliau – mokslinių projektų ir mokslinių konferencijų pranešimų straipsniai. Ypač juntamas archeologijos ir gamtamokslinių disciplinų suartėjimas. Ypač tai gerai gali pailiustruoti 26 „Lietuvos archeologijos“ tomas. Čia didesnę dalį straipsnių sudaro konferencijos „Gamtos mokslų ir naujų technologijų taikymas archeologijoje“ pranešimai. Jeigu atkreipėte dėmesį, nuo 26 tomo „Lietuvos archeologijos“ leidyboje dalyvauja ne tik Lietuvos istorijos institutas, bet ir Vilniaus bei Klaipėdos universitetai.

Nenorėdamas skaitytojų varginti atskirų straipsnių turinio ar tematikos aptarimu, galiu informuoti, kad

leidinys „Lietuvos archeologija“ yra pristatomas Lietuvos istorijos instituto internetiniame puslapyje. Čia galima pamatyti, kaip atrodo viršeliai, rasti turinius, straipsnių santraukas. Anksčiau pasirodę 29 „Lietuvos archeologijos“ tomai atspindi Lietuvos archeologijos bendrąją situaciją ir pokyčius. Leidinys vis labiau įgauna savo veidą. Neabejotinai reikalingas periodiškumas. Nuo 1998 m. išeina maždaug po du numerius per metus.

Jeigu atkreipėte dėmesį, šio, trisdešimtojo, tomo labai pasikeitė redakcinės kolegijos sudėtis. Tai susiję su tuo, kad Lietuvos archeologijos mokslas, manau, žengia dar vieną žingsnį į priekį. Ypač tai pasakytina apie situaciją Klaipėdos universitete. Čia kuriasi naujas stiprus archeologinių tyrinėjimų centras. Nemaža Lietuvos istorijos instituto archeologų grupė perėjo dirbti į naujai besikuriantį Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutą. Jau dabar jis pajėgus atlikti didesnius Lietuvos archeologijai svarbius darbus. Kurį laiką buvo kiek prigesusi tokio svarbaus Lietuvai tarptautiniu mastu leidinio „Archaeologia Baltica“ leidyba. Šio leidinio pagrindiniu kuratoriumi ir organizatoriumi tampa Klaipėdos universitetas, „Lietuvos archeologijos“ – Lietuvos istorijos institutas. Vilniaus universitetas įsibėgėjo leisdamas „Archaeologia Litwana“. Jis irgi kovoja už savo išlikimą. Manau, ateityje tik bendromis jėgomis mes sugebėsime išlaikyti visus Lietuvos archeologijai brangius leidinius.

Redkolegijos nuomone, pastaruoju metu vyraujančias tendencijas ir toliau reikia palaikyti, nereikia didelių revoliucinių permainių. Kiek daugiau „Lietuvos archeologijos“ leidiniui reikėtų kreipti dėmesio prisistatymui užsienio skaitytojui. Manome, kad dar mažokai dėmesio skiriame leidinio internetiniam puslapiui. Gerokai didesnės turėtų būti santraukos, o internete turėtų būti prieinami visi straipsniai. Nereikėtų vengti ir straipsnių įvairiomis kalbomis. Norime, kad mūsų leidinys būtų įtrauktas į įvairias leidinių duomenų bazes. Tikimės, kad šis, trisdešimtas, tomas sudomins jus tyrinėjamų temų įvairove.

Valdemaras ŠIMĖNAS